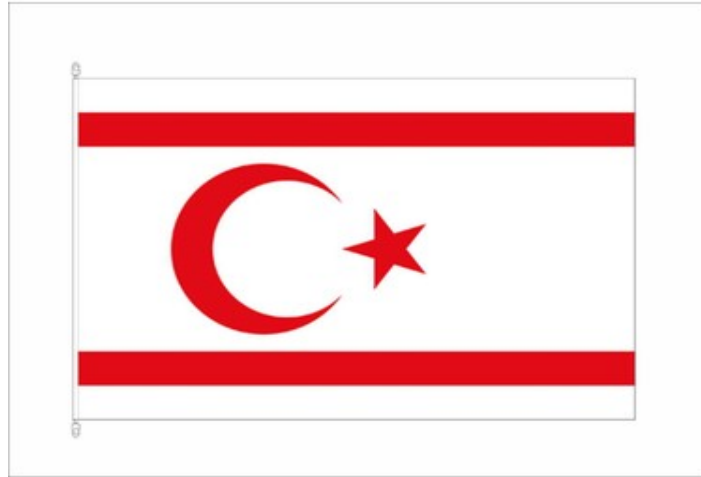

SİLİFKE TİCARET VE SANAYİ ODASI
SİLİFKE CHAMBER OF COMMERCE AND INDUSTRY

KUZEY KIBRIS TÜRK CUMHURİYETİ 2019

İçindekiler

Tablolar.....	4
1. KKTC'ye Ait Bazı Makroekonomik Göstergeler.....	5
2. KKTC Dış Ticareti.....	6
2.1. Mal İhracatı.....	6
2.2. Mal İthalatı	10
2.3. Hizmet İhracatı	11
2.3.1. Turizm.....	11
2.3.2. Eğitim.....	12
3. KKTC İhraç Ürünleri RCA Analizi	13
3.1. RCA Analizi.....	13
3.2. Rekabet Üstünlüğüne Sahip Olunan Ürünlerde Hedef Pazar Önerileri.....	16
3.3. KKTC Pazarında Fırsat Ürünler ve İşbirlikleri	16
Kaynakça.....	18

Tablolar

Tablo 1. KKTC'ne Ait Bazı Ekonomik ve Sosyal Göstergeler	5
Tablo 2. KKTC'nin Yıllara Göre İhracatı ve Türkiye'ye Yapılan ihracatın Payı	6
Tablo 3. Ürünlere Göre KKTC İhracat (2019, \$)ı	7
Tablo 4. KKTC İhracatı (2018,2019, \$)*	8
Tablo 5. KKTC'nin 2010-2019 Döneminde İhracat Yapılan Yıl Sayısına Göre İhraç Edilen Ürün Sayısı....	9
Tablo 6. KKTC'nin İhracat Yaptığı Ülkeler ve Bu Ülkelere İhraç Edilen Ürün Sayısı (2019).....	9
Tablo 7. KKTC'nin Yıllara ve Ülke Gruplarına Göre İhracatı (\$).....	10
Tablo 8. KKTC İthalatı (\$)	10
Tablo 9. KKTC'nin Ülke Gruplarına Göre İthalatı (\$).....	11
Tablo 10. KKTC'de Turizm İstatistikleri	11
Tablo 11. KKTC'de Üniversitelerde Eğitim Gören Öğrenci Sayıları	12
Tablo 12. Rekabet Üstünlüğüne Sahip Olan Ürünler (2019)	13
Tablo 13. KKTC'nin 2010-2019 Döneminde Her Yıl İhracatını Gerçekleştirdiği 29 Ürün ve Bu Ürünlerin RCA Değerleri	14
Tablo 14. Tablo 13'de Yer Alan ürünlerin Açıklamaları	15
Tablo 15. KKTC'nin En Rekabetçi Olduğu Ürünlerde Hedef Pazarlar (En Çok Küresel İthalat Yapan Ülkeler)	16

1. KKTC'ye Ait Bazı Makroekonomik Göstergeler

Yerleşik nüfusu 375.000'i geçen ve yabancı öğrencilerle birlikte toplam nüfusu 500.000'e yaklaşan Türkiye'nin güneyinde yer alan adanın kuzey kısmını oluşturan Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC) 2016 yılında 11,6 milyar TL (3,84 milyar \$) GSYİH'ya sahip iken 2019 yılında tahmin edilen GSYİH 21,9 milyar TL'dir (3,85 milyar \$) (**Tablo 1**). KKTC hem anavatan yakınlığı hem de tarihi ile Türkiye için önemli ve stratejik konumda bir ülkedir. İki farklı ülkenin ve yönetimin yer aldığı adanın güney kısmı AB üyesi olan Güney Kıbrıs Cumhuriyeti yer almaktadır.

Bu çalışma ile KKTC'nin genel makroekonomik göstergeleri incelendikten sonra dış ticareti incelenecek ve KKTC'nin uluslararası piyasalarda rekabet üstünlüğüne sahip olduğu ürünler analiz edilecektir.

KKTC ekonomisi sürekli büyüme eğiliminde olup dış ticaretinde açık veren bir ülke konumundadır. Dış ticaret açığı özellikle hizmet ihracatının önemli iki kalemi olan eğitim ve turizm ile kapatılmış ve ülke cari fazla veren konuma geçmiştir. KKTC'nin yüz milyon doları geçmeyen ihracatını arttırmak ve 1,5 milyar doları geçen ithalatını yerli üretim ile ikame etme ve ihraç ürünleri sayısını arttırma ve ihracat yapılan pazarlarını çeşitlendirme amaçlanmalıdır.

Tablo 1. KKTC'ne Ait Bazı Ekonomik ve Sosyal Göstergeler

Ekonomik ve Sosyal Gösterge	2016	2017	2018	2019 (T)
Reel Büyüme Hızı (% değişim)	3,6	5,4	1,3	0,4
GSYİH (Milyon TL)	11.601,0	14.544,0	18.324,0	21.866,0
GSYİH (Milyon \$)	3.838,0	3.984,0	3.791,0	3.850,0
Fert Başı GSYİH (Cari Fiyatlarla, ABD\$)	13.897,0	14.187,0	13.277,0	12.935,0
İthalat (Milyon \$)	1.557,0	1.778,0	1.816,0	1.585,0
İhracat (Milyon \$)	105,5	105,6	100,9	86,6*
Dış Ticaret Dengesi	-1.452,0	-1.672,0	-1.715,0	-1.498,0
Dış Ticaret Hacmi / GSYİH (%)	43,3	47,3	49,8	43,3
Cari İşlemler Dengesi	289,9	294,4	131,9	468,1
Cari İşlemler Dengesi / GSYİH (%)	7,6	7,4	3,5	12,2
Tüketici Fiyat Endeksi (TÜFE, %)	10,2	14,7	30,0	11,7*
İstihdam	118.387,0	120.999,0	132.411,0	138.438*
İş Gücüne Katılma Oranı (%)	51,4	51,2	50,5	51,3*
İstihdam Oranı (%)	48,2	48,2	47,1	48,1*
İşsizlik Oranı (%)	6,4	5,8	6,8	6,3*

Kaynak: Kıbrıs Türk Ticaret Odası, <https://www.ktto.net/ekonomik-gostergeler-ve-veriler/>

T: Tahmin, *Gerçekleşen

2. KKTC Dış Ticareti

Bu bölümde KKTC'nin mal ihracatı ve ithalatı incelendikten sonra hizmet ihracatının iki önemli ayağını oluşturan eğitim ve turizm verileri incelenecektir.

2.1. Mal İhracatı

Tablo 2'de KKTC'nin yıllara göre ihracatı ve bu ihracatta Türkiye'nin payı görülmektedir. KKTC'nin ihracatı yıllar içerisinde genelde artış eğilimi gösterse de son yıllar da inişli çıkışlı bir seyir izlemiştir.

KKTC ihracatı 200 8yılında 38,6 milyon dolar iken 2014 yılında en yüksek seviyesine çıkmış ve ihracat 114 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. İhracat 2018 yılında 103,8 milyon dolar iken 2019 yılında %20,8 düşüşle 82,2 milyon dolar olmuştur.

Türkiye'ye yapılan ihracatın toplam ihracat içindeki payı da buna benzer bir seyir izlemiş ve 1982 yılında %18,8 olan pay 2016 yılında %62,5 ile en yüksek seviyesine ulaşmış 2019 yılında ise %52,2 olarak gerçekleşmiştir.

KKTC, 2010-2019 döneminde ihracata konu olan farklı ürün sayısı 250 olup, 2010 yılında 69 farklı ürün ihraç ederken ürün başına ortalama ihracat yaklaşık 1,3 milyon dolar olmuştur. KKTC, 2019 yılında ise toplam 74 üründe 82,2 milyon dolarlık ihracat yaparken ürün başına ihracat 1,11 milyon dolar olmuştur.

Tablo 2. KKTC'nin Yıllara Göre İhracatı ve Türkiye'ye Yapılan ihracatın Payı

YILLAR	TOPLAM İHRACAT	TÜRKİYE'YE YAPILAN İHRACATIN PAYI	YILLAR	TOPLAM İHRACAT	TÜRKİYE'YE YAPILAN İHRACATIN PAYI
1982	38.570.328	%18,8	2001	34.575.005	%36,9
1983	42.092.794	%16,4	2002	45.373.470	%40,4
1984	38.999.053	%21,4	2003	50.622.021	%45,2
1985	46.810.079	%11,8	2004	61.535.677	%46,6
1986	52.328.296	%15,4	2005	66.615.822	%51,3
1987	54.399.520	%14,2	2006	64.867.547	%47,6
1988	51.874.770	%12,1	2007	83.684.813	%58,4
1989	54.201.130	%17,5	2008	83.664.138	%49,9
1990	59.378.570	%12,1	2009	71.063.766	%54,2
1991	54.440.650	%13,2	2010	96.419.909	%46,4
1992	54.280.452	%15,6	2011	119.896.086	%51,2
1993	53.965.713	%21,9	2012	116.267.128	%48,9
1994	52.879.109	%19,7	2013	120.681.239	%52,2
1995	66.929.405	%30,5	2014	133.985.090	%58,5
1996	70.320.666	%48,3	2015	118.078.798	%56,1
1997	57.650.519	%43,5	2016	105.487.908	%62,5
1998	53.333.915	%50,7	2017	105.615.988	%60,4
1999	52.272.020	%53,3	2018	103.823.125	%50,2
2000	50.331.996	%37,1	2019	82.215.239	%52,2

Kaynak: Kıbrıs Türk Sanayi Odası

Tablo 2'de KKTC'nin 2019 yılında ürünlere göre ihracatı görülmektedir. KKTC, 2019 yılında en çok ihracatı yaklaşık 33 milyon dolar ile "Hellim" de yaparken bu üründe yapılan ihracat toplam ihracatın %40,1'ini oluşturmaktadır. KKTC ihracatında 2019 yılında yaklaşık 33 milyon dolarlık "Hellim" ihracatının 6,64 milyon dolarlık kısmı Suudi Arabistan'a yapılmıştır. İkinci sırada en çok ihracat 9,5 milyon dolar ile "I.SINIF VALENSİYA PORTOKAL" üründe gerçekleşirken, bu üründe yapılan ihracat

toplam ihracatın %11,5'ini oluşturmaktadır. Üçüncü sırada en çok ihracat 7,35 milyon dolar ile "I.SINIF MANDALİNA" ürününde gerçekleşirken, bu üründe yapılan ihracat toplam ihracatın %8,9'unu oluşturmaktadır. İlk beş üründe yapılan ihracat toplam ihracatın %68,1'sini oluşturmaktadır. Bu da KKTC'nin ihracatta ürün yoğunlaşması yaşadığını göstermektedir.

Tablo 3. Ürünlere Göre KKTC İhracat (2019, \$)

6'lı Ürün GTİP Kodu	Ürün açıklaması	İhracat (\$)	%
0406.90.50.00	HELLİM	32.964.982	%40,1
0805.10.15.00	I.SINIF VALENSİYA PORTOKAL	9.480.786	%11,5
0805.20.10.00	I.SINIF MANDALİNA	7.352.503	%8,9
0406.10.00.00	PEYNİR VE LOR	3.408.405	%4,1
7204.10.00.00	DEMİR DÖKÜNTÜ VE HURDALARI	2.850.603	%3,5
9306.00.00.00	FİŞENKLER	2.723.518	%3,3
0402.10.11.00	KREMA	2.541.197	%3,1
0207.11.10.00	PİLİÇ ETLERİ	2.332.339	%2,8
0407.00.00.00	YUMURTA (DAMIZLIK)	1.778.697	%2,2
2106.10.00.00	KONSANTRE(MEŞRUBAT İMALATI İÇİN)	1.618.782	%2,0
7602.00.00.00	ALEMİNYUM DÖKÜNTÜ VE HURDALAR	1.238.807	%1,5
6205.00.00.00	KONFEKSİYON	1.081.593	%1,3
0805.10.15.11	VALENSİYA PORTAKAL (İŞLENMEMİŞ)	929.005	%1,1
1001.10.10.00	TOHURLUK BUĞDAY	820.317	%1,0
0805.20.10.11	MANDALİNA (İŞLENMEMİŞ)	780.459	%0,9
1212.10.10.00	KEÇİBOYNUZU (ÇEKİRDEK)	776.428	%0,9
7404.00.00.00	BAKIR DÖKÜNTÜ VE HURDALARI	715.878	%0,9
2208.90.00.00	RAKI	669.056	%0,8
0407.10.00.00	YUMURTA (SOFRALIK)	646.500	%0,8
0709.10.00.00	ENGİNAR	596.351	%0,7
7802.00.00.00	KURŞUN DÖKÜNTÜ VE HURDALARI	592.252	%0,7
4707.00.00.00	KÂĞIT HURDALARI	590.348	%0,7
2401.10.00.00	TÜTÜN (İŞLENMEMİŞ)	525.209	%0,6
0901.21.00.00	KAHVE(KAVRULMUŞ)	521.582	%0,6
	DİĞER ÜRÜNLER	4.679.642	%5,7
	TOPLAM İHRACAT	82.215.239	%100,0

Kaynak: Kıbrıs Türk Sanayi Odası

Tablo 4'de KKTC'nin ihraç ettiği ürün ve ürün grupları görülmektedir. Hem 2018 hem de 2019'da en çok ihracat süt ürünlerinde gerçekleşirken bu ürünlerde 2018 yılında 43,6 milyon dolarlık ihracat 2019 yılında da 39,2 milyon dolarlık ihracat gerçekleşmiştir. 2018 ve 2019 yılları karşılaştırıldığında, 2019 yılında süt ürünleri ihracatında %10 düşüş görülmüştür. Kıbrıs Türk Sanayi Odası yetkilileri COVID-19 döneminde bu düşüşün %35'e yaklaştığını ifade etmişlerdir. İkinci sırada narenciye grubu yer alırken bu ürünlerde 2018 yılında 18,2 milyon dolar olan ihracat 2019 yılında %5,2 artarak 19,3 milyona yükselmiştir. Bu iki sektörü 2018 yılındaki 6,7 milyon dolarlık, 2019 yılındaki 5,4 milyon dolarlık ihracat ile "Hurdalar" ürün grubu oluşturmaktadır. Bu ürünlerde ihracat 2018 yılına göre 2019 yılında %19,2 azalış göstermiştir.

Tablo 4. KKTC İhracatı (2018,2019, \$)*

Ürün grubu	İhracat (2018, \$)	İhracat (2019, \$)	Değişim (%)
Süt ürünleri	43.583.403	39.218.797	-%10,0
Narenciye	18.328.818	19.278.032	%5,2
Hurdalar	6.677.846	5.397.541	-%19,2
Piliç eti	2.235.813	2.435.662	%8,9
Konsantre	3.182.185	1.618.782	-%49,1
Konfeksiyon	2.570.902	1.081.593	-%57,9
Keçiboynuzu (çekirdek)	434.340	776.428	%78,8
Rakı	9.002.911	672.582	-%92,5
Yumurta	352.242	646.500	%83,5
Sebzeler	921.089	615.884	-%33,1
Deriler	688.627	606.874	-%11,9
Hurda kâğıt	481.495	590.348	%22,6
Tütün	353.236	525.209	%48,7
Keçiboynuzu (öğütülmüş)	385.056	184.854	-%52,0
Balıklar (taze ve soğutulmuş)	576.925	137.894	-%76,1
Narenciye esans yağı	338.577	132.300	-%60,9
İlaçlar	43.605	90.057	%106,5
Patates	160.279	89.740	-%44,0
Keçiboynuzu (bütün)	10.354	74.499	%619,5
Keçiboynuzu (toz)	801	56.886	%7001,9
Sigaralar	0	37.600	
Viski	44.519	32.415	-%27,2
Yün yapağı	29.851	21.048	-%29,5
Meşrubat-Meyve suyu	67.025	3.957	-%94,1
Diğerleri	4.919.520	7.893.720	%60,5
Toplam	95.389.419	82.219.202	-%13,8

Kaynak: Kıbrıs Türk Ticaret Odası, <https://www.ktto.net/ekonomik-gostergeler-ve-veriler/> *Güney Kıbrıs'a yapılan ihracat hariç

Tablo 5'de KKTC'nin 2010-2019 Döneminde ihracat yapılan yıl sayısına göre ihraç ettiği ürün sayıları görülmektedir. KKTC bu on yıllık dönemde yukarıda da bahsedildiği üzere toplamda 250 farklı 6'lı GTİP kodlu üründe ihracat gerçekleştirmiştir. KKTC, 29 üründe on yıl boyunca ihracat gerçekleştirirken, 9 üründe dokuz yıl, 10 üründe sekiz yıl, 8 üründe yedi yıl, 7 üründe altı yıl, 9 üründe beş yıl, yine 9 üründe beş yıl, 22 üründe 3 yıl, 45 üründe 2iki yıl ve 102 üründe de sadece bir yıl ihracat gerçekleştirmiştir.

Tablo 5. KKTC'nin 2010-2019 Döneminde İhracat Yapılan Yıl Sayısına Göre İhraç Edilen Ürün Sayısı

Ürün Sayısı	İhracat yapılan yıl sayısı (2010-2019)
29	10
9	9
10	8
8	7
7	6
9	5
9	4
22	3
45	2
102	1

Kaynak: Kıbrıs Türk Sanayi Odası

Tablo 6'da KKTC'nin 2019 yılında ihracat yaptığı ülkeler ve bu ülkelere ihraç edilen ürün sayıları görülmektedir. KKTC, en çok Türkiye'ye ihracat yaparken 64 farklı üründe 42,95 milyon dolarlık ihracat yapmış, ürün başına ortalama ihracat 671 bin dolar olmuştur. KKTC, Türkiye'ye 64 farklı üründe 42,95 milyon dolarlık ihracat yaparken ürün başına ortalama ihracat 671 bin dolar olmuştur. KKTC, ikinci sırada en çok ihracatı Kuveyt'e yaparken 2 farklı üründe 9,98 milyon dolarlık ihracat yapmış, ürün başına ortalama ihracat 5 milyon dolar olmuştur. KKTC, üçüncü sırada en çok ihracatı Irak'a yaparken 9 farklı üründe 6,7 milyon dolarlık ihracat yapmış, ürün başına ortalama ihracat 745 bin dolar olmuştur. Ürün başına ortalama ihracat en çok 6,64 milyon dolar tutarında 1 ürünün (Hellim) ihraç edildiği Suudi Arabistan olmuştur. KKTC'nin en çok ihracat yaptığı ilk 5 ülkeye yapılan ihracat toplam ihracatın %84,1'ini oluşturmaktadır. Bu da KKTC'nin ihracatta pazar yoğunlaşması yaşandığını ve ihracatın belli başlı birkaç ülkede yoğunlaştığını göstermektedir.

Tablo 6. KKTC'nin İhracat Yaptığı Ülkeler ve Bu Ülkelere İhraç Edilen Ürün Sayısı (2019)

Ülke	İhraç edilen ürün sayısı	İhracat (\$)	Ülkeye yapılan ihracatın payı (%)	İhraç edilen ürün başına ihracat (\$)
TÜRKİYE	64	42.947.164	%52,2	671.049
KUVEYT	2	9.978.625	%12,1	4.989.313
IRAK	9	6.701.884	%8,2	744.654
SUUDİ ARABİSTAN	1	6.639.060	%8,1	6.639.060
BİRLEŞİK ARAP EMİR	4	2.864.027	%3,5	716.007
SERBEST LİMAN	7	2.552.707	%3,1	364.672
RUSYA	5	1.983.543	%2,4	396.709
ÜRDÜN	3	1.383.307	%1,7	461.102
İNGİLTERE	15	1.318.948	%1,6	87.930
KATAR	2	1.056.696	%1,3	528.348
İSRAİL	1	971.195	%1,2	971.195
DİĞER ÜLKELER	41	3.818.083	%4,6	93.124
TOPLAM İHRACAT	154	82.215.239	%100,0	533.865

Kaynak: Kıbrıs Türk Sanayi Odası

Tablo 7'de KKTC'nin yıllara ve ülke gruplarına göre ihracatı görülmektedir. KKTC en çok ihracatı Türkiye'ye yaparken Türkiye dışında üçüncü ülkelere en çok ihracatı Orta Doğu ülkelerine gerçekleştirmektedir. AB ülkelerine yapılan ihracat 2019 yılında kadar yüksek seyir izlerken 2011 yılında bu ülkelere 9,5 milyon dolarlık ihracat yapılırken 2019 yılında ise ihracat azalmış ve 2,13 milyon dolarlık ihracat yapılmıştır.

Tablo 7. KKTC'nin Yıllara ve Ülke Gruplarına Göre İhracatı (\$)

YILLAR	TÜRKİYE	AB ÜLKELERİ	DİĞER AVRUPA ÜLKELERİ	ORTA DOĞU ÜLKELERİ	DİĞER ÜLKELER	TOPLAM İHRACAT
2011	61.333.756	9.515.772	658.466	36.886.525	11.501.567	119.896.086
2012	56.878.076	8.678.585	526.830	39.823.272	10.360.365	116.267.128
2013	62.969.817	9.145.514	2.733.484	38.472.891	7.359.533	120.681.239
2014	78.446.382	8.238.546	529.440	40.650.093	6.120.629	133.985.090
2015	66.926.161	10.664.066	707.284	23.983.472	4.206.925	106.487.908
2016	65.926.161	10.664.066	707.284	23.983.472	4.206.925	105.487.908
2017	63.818.406	8.335.579	1.681.343	22.247.673	9.371.709	105.454.710
2018	52.127.770	10.376.400	2.536.815	26.110.465	9.700.495	100.851.945
2019	42.951.127	2.129.943	2.236.897	30.490.266	4.170.050	81.978.283

Kaynak: Kıbrıs Türk Ticaret Odası, <https://www.ktto.net/ekonomik-gostergeler-ve-veriler/>

2.2. Mal İthalatı

Tablo 8'de KKTC'nin ürün grubu kırılımına göre 2019 yılındaki ithalatı görülmektedir. KKTC en çok ithalatı "Yakıt" grubunda yaparken bu ürün grubunda 170,4 milyon dolarlık ithalat gerçekleşmiştir. KKTC 2019 yılında ikincisi ırada en çok ithalatı 118,1 milyon dolar ile "Taşıt araçları" ürün grubunda yaparken üçüncü sırada ise 48,1 milyon dolar ile "Konfeksiyon" ürün grubunda yapmıştır. İlk beş ürün grubunda yapılan ithalat, toplam ithalatın %26,3'ünü oluşturmaktadır. Bu da neredeyse ithal edilen her dört üründen birinin bu beş ürün grubunda yapıldığını göstermektedir.

Tablo 8. KKTC İthalatı (\$)

Ürün grubu	İthalat (2019, \$)
Yakıt	170.426.746
Taşıt Araçları	118.125.257
Konfeksiyon	48.086.265
İnşaat Demiri	41.234.633
Alkollü İçkiler	38.480.086
İlaçlar	35.778.958
Hayvan Yemleri ve Katkı Mad.	29.379.716
Telefon Cihazları	25.816.322
Sigaralar	25.312.163
Sanayi Tipi Mak.	24.994.396
Cep Telefonları	24.629.988
Diğerleri	1.002.799.414
Toplam ithalat	1.585.063.944

Kaynak: Kıbrıs Türk Ticaret Odası, <https://www.ktto.net/ekonomik-gostergeler-ve-veriler/>

Tablo 9'da KKTC'nin yıllara ve ülke gruplarına göre ithalatı görülmektedir. KKTC, 2011 yılında toplamda 1,7 milyar dolarlık ithalat yaparken yıllar içerisinde ithalat inişli çıkışlı bir seyir izlemiş 2019 yılında da 1,6 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. KKTC, en çok ithalatı 1,82 milyar dolar ile 2018 yılında gerçekleştirmiştir.

KKTC, ihracatta olduğu gibi ithalatta da en çok ithalatı Türkiye'den yapmaktadır. Türkiye'den sonra en çok ithalat AB ülkelerinden yapılmaktadır.

Tablo 9. KKTC'nin Ülke Gruplarına Göre İthalatı (\$)

YILLAR	TÜRKİYE	AB ÜLKELERİ	DİĞER AVRUPA ÜLKELERİ	UZAK DOĞU ÜLKELERİ	ORTA DOĞU ÜLKELERİ	DİĞER ÜLKELER	TOPLAM
2011	1.165.712.304	286.204.303	42.982.736	82.579.924	87.880.256	34.568.440	1.699.927.963
2012	1.235.434.339	247.801.196	28.245.460	81.041.260	81.485.346	31.252.863	1.705.260.464
2013	1.155.334.547	257.018.820	59.110.065	113.400.316	86.239.017	28.323.666	1.699.426.431
2014	1.185.695.340	270.241.575	72.493.794	137.593.091	81.591.703	36.652.740	1.784.268.243
2015	967.563.226	271.360.518	45.084.869	115.042.857	70.544.768	30.961.146	1.500.557.384
2016	940.845.300	326.806.415	51.872.615	133.943.157	69.557.192	34.165.576	1.557.190.255
2017	1.043.002.512	387.506.424	61.166.050	150.130.828	87.668.520	48.929.706	1.778.404.040
2018	1.068.509.898	356.271.158	90.732.549	149.333.076	100.527.838	50.989.832	1.816.364.351
2019	928.151.901	285.657.782	85.803.755	151.771.631	95.160.575	38.518.300	1.585.063.944

Kaynak: Kıbrıs Türk Ticaret Odası, <https://www.ktto.net/ekonomik-gostergeler-ve-veriler/>

2.3. Hizmet İhracatı

Bu bölümde KKTC ekonomisinde önemli rol üstlenen hizmet ihracatının iki önemli sektörü incelenecektir. Bu sektörler turizm ve eğitim sektörleridir.

2.3.1. Turizm

Tablo 10'da KKTC'ye ait bazı turizm göstergeleri bulunmaktadır. KKTC'ye 2015 yılında 1,48 milyon turist gelirken turizm gelirleri 697,7 milyon dolar olmuş milli gelire katkısı ise %9 olmuştur. KKTC'ye 2019 yılında gelen turist sayısı 1,75 milyona yükselirken turizm gelirleri ise 970 milyon dolar olmuş turizm sektörünün milli gelire katkısı ise %5,7 olması beklenmektedir. KKTC'ye gelen turistlerin yaklaşık %77'sini T.C. vatandaşları oluşturmaktadır. Turizm sektöründeki hareketliliğe bağlı olarak 2015 yılında 20,39 olan ülkedeki yatak sayısı da 2019 yılında 25.570'e yükselmiştir.

Tablo 10. KKTC'de Turizm İstatistikleri

Yıl	Toplam Gelen Yolcu (KKTC uyruklular hariç)	Yatak sayısı	Net Turizm Geliri (milyon \$)	GSYİH'ya katkısı (%)
2015	1.483.244,0	20.393	697,7	9,0
2016	1.577.073,0	21.543	739,4	8,7
2017	1.734.330,0	21.845	864,9	9,0
2018	1.759.625,0	25.139	912,4	9,6
2019 T	1.749.979,0	25.570	969,6	5,7

Kaynak: Kıbrıs Türk Ticaret Odası, <https://www.ktto.net/ekonomik-gostergeler-ve-veriler/>

2.3.2. Eğitim

Tablo 11'de KKTC'de üniversitelerde eğitim gören uyruklarına göre öğrenci sayıları görülmektedir. KKTC'de 2007-2008 eğitim yılında üniversitelerde 43.489 yabancı öğrenci eğitim görürken bunların 29.191'i Türkiye'den gelen öğrenciler oluşturmaktadır. KKTC'de 2019-2020 eğitim yılında üniversitelerde eğitim gören yabancı öğrenci sayısı 104.658'e yükselmiş ve bunların 50.602'sini Türkiye'den gelen öğrenciler oluşturmaktadır. Yükseköğretim gelirlerinin milli gelire katkısı da %9'u aşmış durumdadır. Öğrencilerin yaklaşık %47'si Lefkoşe'de eğitim görürken, %21'i Girne, %17'si Gazimagusa, %11'i de Lefke, %4'ü de Güzelyurt bölgesinde eğitim görmektedir.

Tablo 11. KKTC'de Üniversitelerde Eğitim Gören Öğrenci Sayıları

Eğitim dönemi	TC	KKTC	3. ÜLKE	TOPLAM
2007-08	29.191,0	10.660,0	3.638,0	43.489,0
2008-09	33.202,0	10.646,0	4.059,0	47.907,0
2009-10	30.264,0	9.251,0	3.813,0	43.328,0
2010-11	28.435,0	9.845,0	4.981,0	43.261,0
2011-12	29.359,0	10.096,0	7.608,0	47.063,0
2012-13	31.968,0	11.833,0	11.643,0	55.444,0
2013-14	34.858,0	12.658,0	15.210,0	62.726,0
2014-15	41.694,0	13.668,0	20.127,0	75.489,0
2015-16	46.937,0	13.706,0	23.918,0	84.561,0
2016-17	52.112,0	13.573,0	27.538,0	93.223,0
2017-18	56.371,0	13.412,0	31.903,0	101.686,0
2018-19	54.966,0	12.506,0	35.472,0	102.944,0
2019-20	50.602,0	12.220,0	41.836,0	104.658,0

Kaynak: Kıbrıs Türk Ticaret Odası, <https://www.ktto.net/ekonomik-gostergeler-ve-veriler/>

3. KKTC İhraç Ürünleri RCA Analizi

3.1. RCA Analizi

Tablo 12'de KKTC'nin 2019 yılında yaptığı ihracata göre rekabet üstünlüğüne sahip olduğu 6'lı GTİP kodlu ürünler görülmektedir. KKTC'nin, 2019 yılında 52 üründe rekabet üstünlüğüne sahip olduğu görülmektedir.

KKTC, en yüksek RCA değerine "Kuş Ve Kümes Hayvanlarının Kabuklu Yumurtaları (Kabuklu, Taze, Dayanıklı Hale Getirilmiş Veya Pişirilmiş)" ürünü sahip olurken, ikinci sırada "Mandarin (Tanjerin Ve Satsuma Dahil); Klemantin, Vilking Ve Benzeri Turunçgil Melezleri; Taze Veya Kurutulmuş)" ürünü üçüncü sırada ise "Buğday ve mahlut: diğer" ürünü yüksek RCA değerine sahip olmuştur. Bu ürünler içinde en düşük RCA değerine sahip olan ürün "Diğer sebze ve meyve vs. (sirke, asetik asit/konserve edilmiş)" olurken bu üründen sonra sırası ile "Antibiyotikleri içeren ilaçlar (dozlandırılmış veya perakende satış için ambalajlanmış)" ile "Diğer gıda müstahzarları" ürünleri rekabetçi olup düşük RCA değerine sahip olmuştur.

Tablo 12. Rekabet Üstünlüğüne Sahip Olan Ürünler (2019)

6'lı GTİP Kodu	Ürün açıklaması	RCA değeri	6'lı GTİP Kodu	Ürün açıklaması	RCA değeri
'040700	Kuş Ve Kümes Hayvanlarının Kabuklu Yumurtaları (Kabuklu, Taze, Dayanıklı Hale Getirilmiş Veya Pişirilmiş).	1771832	'831000	Adi metallerden işaret levhaları, tabelalar, rakamlar, harfler vb.	27,7
'080520	Mandarin (Tanjerin Ve Satsuma Dahil); Klemantin, Vilking Ve Benzeri Turunçgil Melezleri; Taze Veya Kurutulmuş)	25327	'040620	Rendelenmiş/toz haline getirilmiş her cins peynir	26,7
'100190	Buğday ve mahlut: diğer	14974	'760200	Aluminyum döküntü ve hurdaları	24,1
'070991	Enginarlar (taze veya soğutulmuş)	2179	'620520	Erkek/erkek çocuk için gömlek; pamuktan	22,6
'121292	Keçiboynuzu (harnup)	2127	'080540	Greyfurt ve pomelo (taze/kurutulmuş)	22,3
'410221	Koyun ve kuzuların pikle derileri; yünü alınmış	689	'070110	Patates (tohumluk)	19,3
'020711	Horoz ve tavukların parçalanmış etler (taze/soğutulmuş)	521	'081060	Durain (taze)	18,2
'080510	Portakal (taze/kurutulmuş)	515	'080550	Limon ve tatlı limon (taze/kurutulmuş)	15,1
'930630	Diğer fişekler vb. aksam, parçaları	423	'090121	Kahve (kafeini alınmamış, kavrulmuş)	11,3
'040690	Diğer peynirler	397	'360200	Müstahzar patlayıcı maddeler (silah barutu hariç)	10,6
'720410	Dökme demir döküntü ve hurdaları	329	'560819	Diğer hazır ağlar; sentetik-suni maddeden	9,1
'030219	Diğer alabalıklar; (taze/soğutulmuş)	313	'740400	Bakır hurda ve döküntüler	8,6
'780200	Kurşun döküntü ve hurdaları	248	'090230	Siyah çay (fermente edilmiş) (<=3 kg. hazır ambalajlarda)	8,1
'410120	Siğır (buffalo dahil) ve at cinsi hayvanların ham post ve derileri (yaş ağırlık =<16kg.)	229	'841919	Diğer elektriksiz anında/depolu su ısıtıcıları	5,2
'210610	Protein konsantreleri ve protein bünyeli maddeler	160	'630210	Yatak çarşafı (örme veya kroşe)	4,8
'040610	Taze peynir (olgunlaşmamış/sertleşmemiş) ve lor	106	'151620	Bitkisel yağlar vb. fraksiyonları	4,1
'040711	Tavuk yumurtaları (Gallus domesticus türü); kuluçkalık	101	'360410	Şenlik fişekleri	3,7
'680221	Mermer, traverten ve su mermeri (yontulmuş/kesilmiş)	79	'690410	İnşaat tuğlaları	3,7

'040210	Süt, krema (toz, granül vs. katı yağ oranı %1, 5'ten az)	77	'071239	Diğer mantar ve domalanlar (kurutulmuş)	2,4
'240110	Tütün (saplı, damarlı)	68	'850212	Elektrojen grubu (dizel, yarı dizel için) 75kVA<güç<375kVA	2,0
'690810	Karolar, küpler ve benzeri eşya (kare veya dikdörtgenden başka şekilde olsun olmasın) (en geniş yüzeyi, bir kenarının uzunluğu 7 cm. den az olan bir karenin içine girebilecek olanlar)	66	'510111	Yapağı; kırkma	1,7
'470710	Geri kazanılmış beyazlatılmamış kağıt/karton döküntü, kırıntı, hurdaları	41	'950430	Madeni para, jeton, banka kartı ile çalışan diğer oyun makineleri	1,7
'420211	Dış yüzleri deri, köseleden valiz, çanta, sandık vb.	35	'050400	Hayvan bağırsak, mesane ve midesi (taze/soğutulmuş/dondurulmuş vs.)	1,6
'220190	Diğer sular (tatlandırıcı maddeler katılmamış, lezzetlendirilmemiş)	33	'210690	Diğer gıda müstahzarları	1,3
'391510	Plastiklerin döküntü, kalıntı ve hurdaları (etilen polimerlerinden olan)	32	'300420	Antibiyotikleri içeren ilaçlar (dozlandırılmış veya perakende satış için ambalajlanmış)	1,3
'220890	Diğer alkol ve alkollü içkiler-alkol derecesi % 80'den az, tağyir edilmemiş	29	'200190	Diğer sebze ve meyve vs. (sirke, asetik asit/konserve edilmiş)	1,2

Kaynak: Kıbrıs Türk Sanayi Odası ve TİM

Tablo 13'de KKTC'nin 2009-2019 döneminde her yıl ihracatını gerçekleştirdiği 29 ürün ve bu ürünlerin RCA değerleri görülmektedir. Bu ürünlerden 28 tanesinin RCA değeri 1 ve üzerindedir, bir başka ifade ile KKTC son on yılda sürekli ihraç ettiği 29 ürün içinden 28 üründe uluslararası piyasalarda rekabet üstünlüğüne sahiptir. Bu da rekabetçi ürünlerin ihracatta istikrar getirdiğini göstermektedir.

Tablo 13. KKTC'nin 2010-2019 Döneminde Her Yıl İhracatını Gerçekleştirdiği 29 Ürün ve Bu Ürünlerin RCA Değerleri

6'lı GTİP Kodu	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
'020711	544,4	774,5	990,6	989,4	810,1	462,9	259,2	181,1	402,1	520,5
'040210	3,4	8,0	17,6	26,0	32,7	32,1	35,1	45,4	85,5	76,7
'040620	810,0	734,6	998,8	985,7	1323,3	1181,5	949,5	570,5	210,7	26,7
'040690	185,5	149,2	170,2	224,3	199,7	275,8	281,5	297,9	357,4	396,7
'050400	0,4	0,7	1,1	2,0	2,9	2,9	0,8	1,4	0,7	1,6
'070110	157,0	452,4	330,8	167,7	688,8	872,1	186,3	72,5	32,8	19,3
'071239	0,5	2,2	1,7	2,0	3,0	0,7	1,0	0,9	1,2	2,4
'080510	859,0	913,1	732,6	567,5	295,7	372,2	387,9	412,6	322,6	514,8
'080520	97,8	104,2	167,0	169,9	151,4	209,9	199,5	5353,0	23091,0	25327,3
'080540	182,0	207,6	159,4	178,9	119,3	75,5	59,6	91,1	65,3	22,3
'080550	32,3	3,1	48,5	37,9	32,4	27,8	19,3	30,7	28,6	15,1
'090121	1,1	0,9	1,3	1,6	1,3	1,4	3,0	5,1	8,6	11,3
'200190	2,3	2,0	2,3	1,5	0,4	0,9	0,4	0,2	1,7	1,2
'210610	396,9	350,6	490,5	356,5	450,6	200,4	317,1	121,3	283,8	160,0
'220190	14,7	35,9	73,8	88,9	52,3	40,8	59,0	58,1	34,2	33,1
'220890	482,9	512,0	526,2	564,0	454,2	444,3	487,0	547,5	368,7	29,4
'240110	20,8	25,5	9,0	19,6	17,8	39,5	17,1	7,3	35,5	68,4
'391510	9,9	13,0	22,3	19,7	26,0	18,0	16,4	21,7	43,6	32,2
'410120	20,5	44,1	55,4	48,4	76,3	97,5	201,3	186,9	180,1	229,3
'410221	329,4	375,4	479,2	291,6	372,9	329,1	423,9	460,3	535,3	689,4
'470710	1,5	0,2	0,5	2,9	4,1	9,7	15,2	21,7	20,3	40,6
'510111	3,1	2,3	2,2	4,9	3,4	2,7	2,0	2,2	1,6	1,7
'620520	67,8	48,9	45,3	48,5	37,0	29,6	29,6	36,1	45,7	22,6

'680221	52,7	42,4	90,1	93,1	116,4	54,5	52,4	61,0	124,3	78,9
'720410	287,7	655,2	468,5	507,1	509,9	296,5	564,3	470,0	412,5	329,2
'740400	11,9	6,6	8,3	5,1	12,9	3,6	2,4	2,6	5,6	8,6
'760200	21,9	20,7	18,6	6,7	11,5	10,4	13,5	17,5	24,3	24,1
'780200	20,8	48,7	222,8	36,7	172,7	126,1	54,5	142,6	188,6	248,3
'870810	10,5	2,7	2,9	1,2	5,4	0,6	0,1	0,5	0,1	0,2

Kaynak: Kıbrıs Türk Sanayi Odası ve TİM

Tablo 14'de Tablo 13'de yer alan ürünlerin açıklamaları görülmektedir.

Tablo 14. Tablo 13'de Yer Alan ürünlerin Açıklamaları

6'lı GTİP Kodu	Ürün Açıklaması
'020711	Horoz ve tavukların parçalanmış etler (taze/soğutulmuş)
'040210	Süt, krema (toz, granül vs. katı yağ oranı %1, 5'ten az)
'040620	Rendelenmiş/toz haline getirilmiş her cins peynir
'040690	Diğer peynirler
'050400	Hayvan bağırsak, mesane ve midesi (taze/soğutulmuş/dondurulmuş vs.)
'070110	Patates (tohumluk)
'071239	Diğer mantar ve domalanlar (kurutulmuş)
'080510	Portakal (taze/kurutulmuş)
'080520	Mandarin (Tanjerin Ve Satsuma Dahil); Klemantin, Vilking Ve Benzeri Turunçgil Melezleri; Taze Veya Kurutulmuş
'080540	Greyfurt ve pomelo (taze/kurutulmuş)
'080550	Limon ve tatlı limon (taze/kurutulmuş)
'090121	Kahve (kafeini alınmamış, kavrulmuş)
'200190	Diğer sebze ve meyve vs. (sirke, asetik asit/konserve edilmiş)
'210610	Protein konsantreleri ve protein bünyeli maddeler
'220190	Diğer sular (tatlandırıcı maddeler katılmamış, lezzetlendirilmemiş)
'220890	Diğer alkol ve alkollü içkiler-alkol derecesi % 80'den az, taşıyıcı edilmemiş
'240110	Tütün (saplı, damarlı)
'391510	Plastiklerin döküntü, kalıntı ve hurdaları (etilen polimerlerinden olan)
'410120	Sığır (buffalo dahil) ve at cinsi hayvanların ham post ve derileri (yaş ağırlık =<16kg.)

'410221	Koyun ve kuzuların pikle derileri; yünü alınmış
'470710	Geri kazanılmış beyazlatılmamış kağıt/karton döküntü, kırpıntı, hurdaları
'510111	Yapağı; kırkma
'620520	Erkek/erkek çocuk için gömlek; pamuktan
'680221	Mermer, traverten ve su mermeri (yontulmuş/kesilmiş)
'720410	Dökme demir döküntü ve hurdaları
'740400	Bakır hurda ve döküntüler
'760200	Alüminyum döküntü ve hurdaları
'780200	Kurşun döküntü ve hurdaları
'870810	Kara taşıtları için tamponlar vb. aksam, parçaları

Kaynak: Kıbrıs Türk Sanayi Odası, TİM ve TÜİK

3.2. Rekabet Üstünlüğüne Sahip Olunan Ürünlerde Hedef Pazar Önerileri

Tablo 15'de KKTC'nin en rekabetçi olduğu ürünlerde hedef pazarlar bir başka ifade ile en çok küresel ithalat yapan ülkeler görülmektedir. Tabloda da görüleceği ABD, Barbados, Belçika, Filipinler, Guyana, Hollanda, İsviçre, İtalya, Malavi, Saint Vincent ve Grenadinler ve Suudi Arabistan KKTC'nin rekabetçi olduğu beş üründen ikisinde en çok ithalatçı ülke konumundadır.

Tablo 15. KKTC'nin En Rekabetçi Olduğu Ürünlerde Hedef Pazarlar (En Çok Küresel İthalat Yapan Ülkeler)

'040700	'080520	'100190	'070991	'121292
Barbados	Filipinler	Mozambik	Fransa	İsviçre
Surinam	Suudi Arabistan	Malawi	İtalya	Mısır
Guyana	Ukrayna	Saint Vincent ve Grenadinler	Belçika	İspanya
Saint Vincent ve Grenadinler	Tacikistan	Barbados	Almanya	İtalya
Malawi	Ürdün	Guyana	İsviçre	Hollanda
Seyşeller	Meksika	Antigua	Kanada	ABD
Antigua ve Barbuda	Gürcistan	Uganda	ABD	Belçika
Sao Tome ve Principe	Irak	Burkina	Hollanda	Rusya
Filipinler	Belarus	Kenya	Birleşik Krallık	Türkiye
Esvatini	Kuveyt	Kırgızistan	Lüksemburg	Suudi Arabistan

Kaynak: TradeMap

En çok ihraç edilen farklı ürün sayısına göre hedef pazarlar incelendiğinde KKTC, 2019 yılında Türkiye'ye 64, Birleşik Krallık'a 15, Irak'a 9, Rusya'ya 5 ve Avustralya'ya da 4 farklı ürün ihraç etmiştir.

3.3. KKTC Pazarında Fırsat Ürünler ve İşbirlikleri

KKTC birçok sektörde iş insanlarına fırsatlar sunmaktadır. Bu sektörlerden bazıları;

- Bilgi ve iletişim teknolojisi yatırımlar,
- Yiyecek ve içecek, özellikle organik, gurme ve zanaat ürünleri ticareti,
- Yaşam bilimleri, özellikle tıbbi ekipman ve eczacılık ürünleri,
- KKTC'yi petrol ve doğal gaz yataklarına yakınlığı nedeni ile bu sektörler için bir eğitim merkezi haline getirme konusunda işbirliği,

- Türkiye'deki üniversiteler ile KKTC eğitim kurumları arasında işbirliği,
- KKTC'deki mesleki yeterlilikler için eğitim işbirliği,
- KKTC'deki eğitim kurumlarına eğitim ekipmanı temin edilmesi,
- Mesleki niteliklerin geliştirilmesi için işbirliği geliştirilebilir.

Yukarıda bahsi geçen konulara ilave olarak KKTC'de müzeler, marinalar ve eğlence parkları geliştirilebilir. Bu sektörde Türk firmaları için danışmanlık, dizayn, yönetim, ekipman ile emniyet ve güvenlik alanlarında işbirliği fırsatları mevcuttur.

KKTC'de e-devlet projesi kapsamında uygun sistemler konusunda danışmanlık, yazılım geliştirme, uygulama ve personel eğitimi verilebilir. KKTC'nin ileride bölgede gelişecek olan petrol ve gaz sektörüyle bağlantılı altyapı projeleri arasında limanların genişletilmesi ve ulusal yakıt rezervlerini tutacak yeni bir yakıt tankı çiftliğinin oluşturulması önerilebilir. Bu kapsamda Türk firmaları, danışmanlık, yönetim, ekipman ve güvenlik konusunda hizmetler sunabilir (<https://www.gov.uk/government/publications/exporting-to-cyprus/exporting-to-cyprus>).

KKTC'nin münhasır ekonomik bölgesinde yakın zamanda önemli doğal gaz rezervlerinin keşfedilmesi uzun vadeli fırsatlar yaratmaktadır. Bölgedeki mevcut ve gelecekteki petrol ve gaz projeleri, arama ve çıkarma teknolojilerinde uzmanlığa ihtiyaç duymaktadır. KKTC'nin ayrıca kapasite oluşturması ve aşağıdakiler dahil ilgili sektörleri geliştirmesi gerekmektedir:

- Eğitim ve öğretim
- Güvenlik servisi
- Sağlık ve güvenlik
- Çevresel hizmetler
- İnşaat
- Ulaşım
- Temizlik ve yemek hizmetleri.

CO₂ emisyonlarını azaltma çabaları kapsamında özellikle güneş enerjisinde yenilenebilir enerji teknolojileri için fırsatlar bulunmaktadır. Bunların yanı sıra Türk firmaları KKTC'de atık yönetimi, geri dönüşüm ve karbon emisyonlarının azaltılmasına yönelik projelerde KKTC'li firmalarla işbirliği geliştirebilir.

Türk firmaları Birleşik Krallık'ın Kıbrıs ada halkına sıcak yaklaşımını fırsata çevirebilir. Brexit sonrası AB ile Birleşik Krallık arasında devam eden ticaret anlaşmalarına bağlı olarak Türk ihracatçılar KKTC'li firmalarla Birleşik Kurallık pazarına ihracatı arttırmak için işbirliği yapabilirler. KKTC'li ihracatçılar 2019 yılında Birleşik Krallık pazarına 15 farklı üründe 1,32 milyon dolarlık ihracat yapmış olup bu pazara yapılan ihracat toplam ihracatın ancak %1,6'sını oluşturmaktadır.

Kaynakça

Birleşik Krallık Hükümeti, <https://www.gov.uk/government/publications/exporting-to-cyprus/exporting-to-cyprus>

Kıbrıs Türk Sanayi Odası, <https://www.kktcsanayiodasi.org/index.php/tr/>

Kıbrıs Türk Ticaret Odası, <https://www.ktto.net/ekonomik-gostergeler-ve-veriler/>

TradeMap/ITC,

https://www.trademap.org/Country_SelProduct_TS.aspx?nvpm=1%7c%7c%7c%7cTOTAL%7c%7c%7c2%7c1%7c1%7c1%7c2%7c1%7c2%7c1%7c%7c1

Türkiye İhracatçılar Meclisi (TİM), <https://tim.org.tr/tr/default>

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), <http://www.tuik.gov.tr/Start.do>